

МАТЕРІАЛИ
міжнародної
науково-практичної конференції
«Сучасне кримінальне право
України: конституційний,
міжнародно-правовий та
порівняльно-правовий виміри»
(20 лютого 2026 року)

КИЇВ - 2026

ЗМІСТ

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Туляков В. Деконструкція ідеї неправа: лівий політичний порядок як кримінальна нормативність.....	6
Коломієць Ю.Ю. Кримінально-правова політика України в умовах занепаду культури та загибелі цивілізації.....	12
Хильченко (Макаренко) А.С. Принципи як елемент загальних засад кримінального права (на прикладі окремих інститутів).....	16
Шапченко С. Принцип верховенства права та нормативний зміст Кримінального кодексу України: окремі проблеми взаємодії.....	20
Артюхова В.В. Значення принципу юридичної визначеності у формуванні кримінально-правових норм.....	30
Демчук П.В. Дотримання конституційних засад при зміні регулювання щодо конфіскації майна у кримінальному праві України.....	35
Новікова К. А. Конституційні орієнтири кримінально-правової охорони основ національної безпеки: історична трансформація (1919 – 2001 рр.).....	40
Айдинян А.В. Повнота кримінально-правової оцінки чи порушення принципу <i>non bis in idem</i> при кваліфікації окремих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки?.....	46
Михайленко В.В. Втілення конституційного принципу правової визначеності у нормативних приписах ст. 110-2 КК України.....	51

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Хавронюк М.І. Кримінально-правові засоби захисту прав потерпілого.....	57
Брич Л.П. Кримінально-правова оцінка медичного сортування та медичної допомоги в умовах обмежених ресурсів із застосуванням критерію приналежності постраждалого в результаті воєнних (бойових) дій під час міжнародних збройних конфліктів.....	66
Акімов М. До проблеми повноти і точності криміналізації при приведенні законодавства у відповідність до актів права Європейського Союзу (на прикладі законопроекту реєстр. № 14328 від 23 грудня 2025 року).....	71
Дудоров О.О. До питання про правову визначеність при з'ясуванні змісту кримінально-правового поняття «правоохоронний орган».....	74
Кришевич О.В. Міжнародно-правовий вимір кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення.....	84
Максимович Р.Л. Міжнародне співробітництво щодо корупційних	

Туляков В., професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, <https://orcid.org/0000-0002-2716-7244>

Деконструкція ідеї неправа: лівий політичний порядок як кримінальна нормативність

Мета цієї доповіді полягає в окресленні концепту неправа як автономного структурного феномена, що існує не на периферії правового поля, а в його самому центрі. Йдеться про систему, яка не просто заперечує право, а майстерно симулює його, перетворюючи правові інститути на знаряддя організації соціальної кримінальності як норми. У такій перспективі неправо постає не як тимчасове викривлення правопорядку, а як самостійна форма нормативності політичний порядок, який живиться дискурсом справедливості та етики, проте діє логікою влади, контролю й виробництва девіантності як соціально припустимого стану. Виходячи з фукіанського уявлення про владу як розсіяну мережу стосунків, що формують істини та норми, неправо можна тлумачити як специфічний режим нормалізації, де право перестає бути межею насильства й стає його мовою [1]. Норми продовжують існувати, проте вони перестають стримувати владу натомість вони беруть участь у її відтворенні. Саме в цій точці неправо не потребує прямого, відкритого заперечення права: воно працює завдяки системному імітуванню правової раціональності, створюючи паралельну нормативність, що конкурує з правом за легітимність, але підриває підвалини правової держави: поділ влади, незалежність суду, рівність перед законом, презумпцію невинуватості.

Ця симулятивна структура проявляється у розриві між декларацією та практикою. Конституції ухвалюються, закони приймаються, суди формально функціонують, але їхня дія спрямована не на реалізацію справедливості, а на відтворення контрольованого простору видимості, де все здається законним. Текст закону і фасад інституцій приховують протилежну логіку: логіку політичної доцільності, клієнелізму, вибіркового правозастосування. Формальне існування правових інститутів створює своєрідне правове дзеркало: громадяни бачать у ньому форму державності, але не здатні розпізнати її зворот, - структуру, позбавлену правового змісту. Розрив між нормою на папері та реальною практикою стає не помилкою, а новим правилом гри, інституціоналізованою формою симуляції, що унеможлиблює як зовнішню, так і внутрішню критику.

На цьому тлі риторика справедливості, інклюзивності й захисту вразливих груп набуває подвійного значення. З одного боку, вона утверджується як універсальна етична мова пізньої модерності, що апелює до прав людини, подолання нерівності, розширення участі. З іншого боку, саме ці гасла можуть ставати інструментом руйнування універсальності права, замінюючи його вибілковими моральними критеріями й політичними симпатіями. Девіантні практики, у тому числі насильство, корупція чи адміністративне свавілля,

набувають морального виправдання у формулі вищої мети: во ім'я справедливості, во ім'я захисту уразливих, во ім'я історичної необхідності. Право поступається риториці, а моральна доцільність витісняє юридичну визначеність. У результаті дія всупереч нормі починає сприйматися як етично схвальна, якщо її супроводжує правильний політичний та емоційний наратив. Так неправо утверджується не в першому ряду через грубу силу, а в другому через моральну переконливість, що дозволяє представити незаконне як справедливе.

Цей процес безпосередньо пов'язаний з інтуїтивністю кримінальної політики. Якщо Фуко показує, що сучасна пенальна раціональність не зводиться до гуманізації покарання, а формує цілу технополітику дисципліни, нагляду та контролю, у якій покарання працює як позитивна продукція норм і суб'єктів [2], то в режимі неправи ми маємо справу з особливим різновидом такої раціональності: раціональністю, що маскується під інтуїцію справедливості [2]. Кримінальна політика подається як очевидна реакція на загрози, страхи, суспільні уявлення про небезпеку. Вона перестає бути результатом рефлексивного правового конструювання і трансформується в набір майже спонтанних, але насправді керованих рішень, які не потребують ні доказів, ні складної аргументації: усім і так ясно, що треба криміналізувати, посилити, заборонити, відсторонити.

У такому режимі інтуїтивність кримінальної політики означає, що рішення про криміналізацію, про посилення покарань, про розширення повноважень контролюючих органів або запровадження предиктивних та превентивних практик ухвалюються не в межах правового дискурсу, а як відповідь на медійно сконструйовані сюжети небезпеки. Дискурс ризику й небезпеки стає головним каналом легітимації: держава нібито лише реагує на запит суспільства, хоча насправді сама його продукує, оперуючи статистикою, експертними знаннями, фрагментами кримінологічних наративів [3]. У фукіанській рамці це виглядає як розширення нормалізувальної влади, де кримінальна політика перестає бути ареною зважування прав і обов'язків, а перетворюється на механізм керування колективними афектами страху та обурення.

Саме тут інтуїтивність кримінальної політики зникається з неправом як кримінальною нормативністю. Коли політико-правові рішення обґрунтовуються не нормою, а здоровим глуздом, відчуттям справедливості чи очевидністю небезпеки, вони випадають із поля юридичної критики і натомість набувають статусу майже онтологічної необхідності. Пенальна раціональність, про яку писав Фуко, втрачає навіть видимі риси раціональності, зводячись до керованої інтуїції, яку формують медіа, експерти, політичні штаби та, дедалі частіше, цифрові алгоритми. Ця інтуїція не є спонтанною емоцією народу вона конфігурується через дисциплінарні інститути, освітні практики, інформаційні потоки й технічні системи ризик-профілювання, які визначають, хто є ризиковим, небезпечним чи аномальним суб'єктом.

У такій ситуації поняття кримінальної відповідальності також зазнає радикальної трансформації. У правовій державі вона має бути

персоналізованою і правово окресленою: кожен відповідає за власні дії в межах закону, а інститути влади перед суспільством. У режимі неправа відповідальність дифундує: її несуть усі й ніхто, вона розчиняється в колективних конструкціях на кшталт народу, історичної місії, революційної доцільності чи політики партії. Кожен лише виконує наказ, дотримується інструкцій, реалізує програму, але ніхто не є тим, хто вирішив. Цей розподіл дуже добре резонує з фукіанським баченням влади, що діє через множинні точки застосування, унеможливаючи локалізацію єдиного центру. Коли неможливо встановити суб'єкта рішення, стає неможливим і притягнення до відповідальності. Безкарність уже не випадковий збій, а системна властивість порядку неправа.

Особливо виразно неправова структура проявляється в цифрову добу. Алгоритмічні системи управління, предиктивна аналітика, соціальні рейтинги, автоматизовані системи ризик-оцінки дають змогу ухвалювати рішення, що торкаються прав і свобод людей, без видимого людського суб'єкта, і при цьому в режимі, який подається як об'єктивний і науково вивірений. Алгоритм, сформований на основі історичних даних і політично забарвлених критеріїв, постає як нейтральний арбітр. Його рішення складно пояснити, майже неможливо оскаржити, а відповідальність за їх наслідки розмивається між програмістами, замовниками, операторами й самою системою. У цьому цифровому паноптикумі неправо стає невидимим: контроль присутній скрізь, але ніхто за нього не відповідає.

Ненормативний розвиток політичних режимів не обов'язково набуває форми класичного тоталітаризму. У сучасному світі харизматична влада дедалі частіше реалізується через трансляцію емоційних стратегій легітимації: популярність, постійну присутність у соціальних мережах, наративи порятунку від кризи та обіцяну стабілізацію хаосу. У цьому сенсі кримінальне неправо розгортається не лише як симуляція раціонально-правових форм, а й як експлуатація афектів, де емоційна віра замінює правову довіру, а політична харизма підмінює інституційні гарантії.

Цей вимір дозволяє розглядати харизму як специфічне джерело нормативної сили, як сурогат права, що конструює особливий тип кримінальної політики політики цілеспрямованого виробництва закономірних соціальних шкод, представлених як засоби досягнення справедливості чи захисту. Якщо раніше було показано, як інтуїтивна кримінальна політика в режимі неправа маскується під здоровий глузд і очевидну реакцію на небезпеку, то далі важливо простежити, як саме харизматичне лідерство інституалізує це неправо, персоналізуючи норму і вписуючи кримінальну практику в режим постійної політичної доцільності. У веберівській традиції харизматична влада постає як один з ідеальних типів легітимного панування, заснованого на вірі в виняткові якості лідера. В умовах кримінального неправа харизма перестає бути доповненням до правової легітимності і стає її заміником. Там, де правова легітимність спирається на раціональні процедури (вибори, поділ влади, судовий контроль) харизматична легітимність апелює до віри, відданості й ентузіазму; лідер є легітимним не тому, що обраний за правилами, а тому, що

єдиний здатен врятувати, втілює волю народу. Заміну правової легітимності харизматичною неминує супроводжує підрив основ правової держави. Закон перестає бути вищою інстанцією (над законом постає воля лідера, яка може бути як формально оформлена, так і реалізована через неформальні практики управління). Інститути втрачають автономію й перетворюються на декорації політичного театру: їхня функція полягає у виконанні та ратифікації волі лідера, а не в реалізації власних, процедурно визначених повноважень. Право редукується до інструменту, який можна застосувати або проігнорувати залежно від поточної політичної доцільності.

Сучасні медіатехнології, насамперед соціальні мережі, радикально посилюють цей режим, формуючи феномен цифрової харизми. Пряма комунікація лідера з масами, оминаючи традиційні медіа та інституційні фільтри, створює ілюзію близькості й безпосередності, хоча насправді йдеться про асиметричний канал впливу. Емоційні стратегії у соціальних медіа включають культивування образу свого хлопця, який говорить простою мовою; побудову нарративів протистояння народу й еліт; мобілізацію через конструювання образів зовнішнього й внутрішнього ворога; використання скандалів та провокацій для утримання постійної уваги аудиторії.

Соціальні мережі дозволяють обходити механізми перевірки фактів і раціональної дискусії: емоційні повідомлення поширюються швидше та ефективніше за раціональні аргументи, формуючи ехо-камери, де прихильники лідера чують лише підтвердження власних переконань, а критика маркується як ворожа. У результаті постає новий тип харизматичної влади, що не потребує фізичної присутності, але забезпечує постійну інформаційну вездесущість лідера як медіа-персони, чий образ ретельно конструюється й безперервно відтворюється.

У таких умовах лідер перетворюється з голови держави на втілення норми: його слова і дії самі по собі набувають нормативної сили, незалежно від формальних процедур. Формула правильним є те, що робить лідер замінює правову визначеність; персоналізація влади означає, що ключові політичні рішення приймаються не на основі інституційних процедур, а внаслідок персональної волі. Навіть коли формально рішення ухвалюються парламентом чи урядом, усім очевидно, що йдеться лише про оформлення вже визначеної волі лідера.

Це породжує фундаментальну невизначеність у правовій площині: неможливо наперед знати зміст рішення, оскільки воно залежить не від норм, а від непередбачуваної волі однієї особи. Атмосфера страху й довільності стає системною: життєві стратегії суб'єктів будуються не навколо права, а навколо доступу до благовоління лідера або його найближчого оточення. Персоналізація водночас унеможливорює інституційну спадковість: коли норма втілена в особі лідера, його відхід залишає вакуум, який не може бути заповнений процедурою; новий лідер змушений заново конструювати власну харизматичну легітимність.

У такій конфігурації антикримінальна політика за своєю суттю стає кримінальною - не лише в сенсі незаконності окремих дій, а в тому, що сама політика спрямована на систематичне виробництво соціальних шкод. Масові

репресії проти опозиції, атмосфера страху й підозри, економічне хижацтво під виглядом реформ, руйнування горизонтальних зв'язків і інститутів громадянського суспільства, маніпуляція інформацією та інституціоналізована брехня - усе це не випадкові ексцеси, а структурні елементи кримінальної політики, представлені як неминуча ціна за національну велич, соціальну справедливість чи захист від ворогів.

Важливо підкреслити, що йдеться не просто про незаконні дії влади, а про виробництво кримінальності як соціальної практики. У цьому контексті показовою є інституціональна перспектива В. М. Дрьоміна, який розглядав злочинність як форму соціальної практики і розробляє інституціональну теорію криміналізації суспільства. У його фундаментальній монографії «Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства» [3] злочинність постає не як сукупність індивідуальних відхилень, а як результат функціонування певних соціальних інститутів. У логіці кримінального неправця цей висновок радикалізується: політичні інститути самі стають агентами криміналізації, продукуючи такі правила гри, за яких правомірна поведінка криміналізується, а кримінальна діяльність влади набуває статусу норми.

Особливим проявом цього процесу є популістська кримінальна політика, що використовує кримінальне право як інструмент політичного театру, а не як засіб захисту суспільства від злочинності. Символічне покарання висувається на перший план: показові процеси, надмірно жорсткі вігоки, публічні приниження виконують передусім демонстративну функцію. Мета таких практик не виправлення правопорушників і не реальна превенція, а постійна демонстрація рішучості та сили влади. На відміну від доктринального підходу, що наполягає на виключній компетенції законодавця у визначенні злочину й покарання (С.С. Яценко та ін.), популістська кримінальна політика переносить центр тяжіння до харизматичного лідера та медійно сконструйованих очікувань суспільства. Політичний театр кримінального правосуддя проявляється в селективному переслідуванні опозиції під гаслами боротьби з корупцією; у створенні моральних панік навколо окремих видів злочинів; у використанні кримінальних проваджень для дискредитації політичних конкурентів; у маніпулюванні статистикою злочинності задля демонстрації успіхів правоохоронної системи. Популістська кримінальна політика апелює до базових емоцій (страху перед злочинністю, прагнення відплати, потреби в простих рішеннях) і органічно поєднується з цифровою харизмою та інтуїтивністю кримінальної політики, описаними раніше. У підсумку постає цілісний кримінально-нормативний режим, у якому харизматичне лідерство, цифрові стратегії емоційної легітимації, інституціональна криміналізація суспільства в сенсі В. Дрьоміна та інтуїтивна кримінальна політика сходяться в єдиній логіці неправця. Цей режим не заперечує право відкрито, а використовує його як мову власної кримінальної нормативності, в межах якої виробництво соціальних шкод і кримінальності легітимується як нібито необхідне й справедливе продовження політики.

Концепція кримінального неправця визначає його як сукупність соціальних норм про злочин, злочинність та реакцію на нього, котрі своєю сутністю, юрисдикційними повноваженнями, спрямованістю та динамікою реалізації

порушують права і свободи людини, які захищені Конституцією країни та відповідними міжнародними актами [4]. Це поняття охоплює гібридні правові форми: свавілля, неправові стани, неправові закони, політичні злочини та квазі-закони. Кримінальне неправо постає також як система норм та правил поведінки, яка виходить не від держави, а від іншого соціального суб'єкта та нелегітимно розповсюджує свій вплив на регуляцію кримінальної активності громадян на території іншої суб'єктної компетенції. Квазі-кримінальні закони є актами нелегітимної влади, що розповсюджують свою примусову, насильницьку дію у сенсі визначення кримінальної політики на територію іншої держави.

Постає постправовий порядок, де закон живе у вигляді цитати. Поняття справедливості, відповідальності та права продовжують циркулювати в політичному й моральному дискурсі, але втрачають свій онтологічний статус. Норми існують як форма, що заповнюється змінним політичним змістом. Кримінальна політика, що претендує на інтуїтивну очевидність, стає каналом реалізації неправу, у якому формальні інструменти права (кримінальний закон, санкції, процедури, технології нагляду) працюють не на захист правопорядку, а на підтримку його симуляції.

Отже, критика та деконструкція політики кримінального неправу не може обмежуватися моральним осудом чи вузькою юридичною доктриною. Йдеться про необхідність структурного аналізу тих режимів влади й знання, які перетворюють право на інструмент кримінальної нормативності, а інтуїтивність антикримінальної політики на техніку керування страхами та уявленнями про справедливість. У цьому сенсі дослідження неправу є спробою описати нову політичну онтологію справедливості, де симуляція підміняє реальність, а мораль перетворюється на технологію управління, що легітимує постійну можливість відмови від права в ім'я його ж риторики.

Список джерел

1. Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Paris: Gallimard. / Фуко, М. (1999). *Наглядати й карати: Народження в'язниці*. Київ: Основи.
2. Туляков В. О. (2024) Інтуїтивне кримінальне право та ultima ratio *ResearchGate*. 2024. 9 р. Режим доступу: DOI:10.13140/RG.2.2.27606.36169
3. Дрьомін В. М. (2009) Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства. Одеса: Юридична література, 2009. 616 с.
4. Туляков В. О. Кримінальне неправо (2016) *Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики правозастосування*: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 27 груд. 2016 р.) / відпов. ред. д.ю.н., професор В. О. Туляков, упор.: В. О. Туляков, Ю. Ю. Коломієць, О. В. Степаненко ; НУ«ОЮА», Каф. крим. прав., Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права». Одеса, 2016. С. 91-95.